

plačati brodnino ob prehodu v kraljestvo mrtvih. Toda v tem primeru je po avtorjevem mnenju novec prišel na svečo pod vplivom ljudskih pogrebnih obredov s flamsko-burgundskega območja.

Zanimivo je tudi, da se med relikvijami v nekaterih starih zbirkah najde vosek Marijine mrtvaške sveče ali delček kamna, na katerem je prejela palmovo vejo.

Nadalje avtor opozarja, da je vsaka srednjeveška likovna upodobitev neke religiozne snovi povezana s pripovednim izročilom in tedanjo teološko književnostjo. Tako je treba za obravnavano snov npr. upoštevati latinski spis »Vita beatae virginis et salvatoris rhythmica« iz 13. stol., ki je bil prvič natisnjen 1888. V njem sta omenjena Jud, ki je poskusil oskruniti Marijino truplo, in palma, ne pa tudi sveča. Med spisi, ki jih avtor v tej zvezi navaja, je za nas važna omemba pesnitve brata Filipa iz kartuzije Žiče iz 14. stol. Palmova veja je v njej omenjena, tudi tisti poskus oskrunitve trupla, sveča pa spet manjka.

Seveda ne gre prezreti tabelnega slikarstva iz poznejšega časa. Tako je med znanimi evropskimi slikarji Marijino smrt naslikal tudi Hans Holbein st. (1465–1520), sicer precej po svoje, palmovo vejo in svečo pa vendar ohranil.

Čeprav avtor ob koncu pravi, da je upodobitev Marijine smrti – v besedi in sliki – toliko, da je nemogoče vse upoštevati, posveti vendar še nekaj prostora freski iz 13. stol. v srbskem samostanu Sopočani, sliki iz 15. stol., ki je danes v londonski narodni galeriji (do 1926 je bila v zbirki Vambianchini v Tridentu), ter freski iz 15. stol. Tomaža Beljaškega na cerkvi Sv. Peter v lesu (St. Peter in Holz).

Razprava, ki je prava zakladnica podatkov, spoznanj ter priča o avtorjevem neprekosljivem poznavanju ikonografskega gradiva, apokrifov in strokovne literature, izzveni v povabilo, naj bi to, kar smo vajeni imenovati »kultura krščanskega Zahoda«, še naprej prizadevno spoznavali in jo kot dragoceno »dediščino« ohranjali za prihodnost.

Zmaga Kumer

MARIJA CVETEK, Bohinjske pravljice, Ljubljana, Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov, 1999, ilustratorji: Marija Lucija Stupica, Rudi Skočir, Kostja Gatnik, Matjaž Schmidt, Kamila Volčanšek, Jelka Godec Schmidt, Dušan Muc, Črtomir Frelih, 90 str., 16 ilustracij

Umetniška izdaja osemnajstih ljudskih povedk iz Bohinja in okolice je rezultat sodelovanja med Zvezo društev slovenskih likovnih umetnikov in Marijo Cvetek, ki je že leta 1993 izdala zbirko bohinjskih povedk pri založbi Kmečki glas v seriji Glasovi. Knjigo je tedaj poimenovala »Naš voča so včas zapodval« in izšla je brez ilustracij. Tokrat je avtorica povabila k sodelovanju

osem slovenskih slikarjev in slikark, kajti likovna interpretacija je pomemben del knjige, še posebej, če je namenjena otrokom. Pravljica namreč popelje otroka v domišljjski svet, dosega njegovo podzavest in dobra ilustracija mu pomaga, da pripoved še močneje doživi. Na nek način ilustracija vsaj delno nadomesti pripovedni dogodek in neposredno okolje pripovedovanja.

Da bi odkrili svet ljudskih vrah in pripovednega izročila s tega konca slovenske dežele, so umetniki nekaj časa preživeli v Bohinju in njegovi okolici. Tako so »in situ« doživljali pokrajino in pripovedi, ki so jih ilustrirali. Vsak od ilustratorjev si je iz zbirke »Naš voča so včas zapodval« izbral po dve zgodbi, ki so potem z ilustracijami in v narečni ter poknjiženi obliki izšle v knjigi, ki je pred nami.

Knjiga nima kazala, kar je pomanjkljivost, res pa je, da je zelo pregledna, saj je vsaka enota, kot je značilno za umetniške izdaje, natisnjena na svoji strani. Prva zgodba je aitiološka, in pripoveduje kako so dobili Bohinjci svoj Bohinj. Sledijo pripovedi, ki so si jih izbrali ilustratorji sami.

Marija Lucija Stupica, je kot prva izbrala povedko »Pravljica o zakletem modrasu« in bajčno pripoved »Ima tako bele lase kot kakšna vila«. Obe zgodbi je priznana ilustratorka otroških knjig zelo detaljno, poduhovljeno in poetično, otroškemu okusu dopadljivo ilustrirala v stilu, ki je zanjo tako značilen in otroku tako zelo blizu.

Slikar Rudi Skočir si je izbral zgodbi o junaštvih: »Kofčarjev Štefan« in »Korajža ni drek«. Njegov slikarski stil je realističen, odločnih potez in trden. Rudi Skočir je tudi upodobil Zlatoroga in divjega lovca na platnici knjige, kar v knjigi ni napisano, vsekakor ne v kolofonu. Med vrsticami je njegovo avtorstvo omenjeno v spremni besedi Judite Krivec Dragan.

Kostja Gatnik je izbral strašljivi zgodbi o »Nočni jagi« in »Ahtoh (avba, zavijačka) nad ognjiščem« in ju ilustriral v nekoliko razpršenem, stiliziranem, pa hkrati učinkovitem ekspresivnem stilu.

Sledita ilustraciji Matjaža Schmidta, ki si je izbral šaljivo strašljivi zgodbi: »Dve človeški glavi sta se peljali mimo« in »Hudičev most«. Obe ilustraciji sta dovršeno izdelani, poseben čar jima daje kanček humorja, ki veje iz njiju. Delno domišljjsko, delno z dovršeno natančnostjo je upodobil svet narave in ljudi, ki je tako zanačilen za Schmidtove ilustracije.

Kamila Volčanšek se je predstavila v značilnem nekoliko naivnem in hkrati humornem stilu z ilustracijama povedk »Vas bodo škorenjsce!« in »Zvedanje (tisti, ki ga nosi luna)«.

Natančno izrisano, s številnimi nadrobnostmi in žanrskimi detajli je pričarala Jelka Godec Schmidt domače vzdušje babičine pripovedi o izdelovanju bohinskega sira, ki mu pravijo »Boh« in za bohinsko pokrajino značilno šaljivko o tem, kako so v Bohinju dež preganjali: »V Bohinju ima dež mlade«.

Dušan Muc je v miniaturnem stilu ilustriral pripovedi »Praprotni cvet« in »Bohinjec je šel po svetu«. V oddaljene, v nenavadne perspektive razpete

krajine je vnesel sanjave vizije, ki so komaj razločljive in se zde že kar fantastično zasenčene.

Zadnji ilustraciji je izdelal domačin Črtomir Freljih, ki je nekoliko ekspresivno pa vendar dovolj realistično poslikal šaljivi zgodbi o trmastem »Krucmanovem juncu« in o starem možu, ki je na vprašanje ali kot Bohinjec zna plavati, odgovoril: »Ne vem, če še znam.« Z izrazito slikarskim pristopom je popestril repertoar zbranih ilustracij.

Zadnja zgodba med izbranimi pripovedmi »Hud čas je vpil« oz. »Čas je prišel, človeka pa ni« je, kakor prva, brez ilustracije.

Kot predstavnica Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov, ki je knjigo založila, je o »Bohinjskih pripovedih v podobi« pisala Judita Krivec Dragan. Spremno besedo »Bohinjskim pravljicam na pot v svet« je napisala Marija Cvetek. »Posvetitev« pa Jože Dežman.

Resnično umetniška izdaja zbirke bohinjskih povedk, oz. »pravljajc«, kot jim pravijo domačini, ni namenjena le otrokom pač pa, morda predvsem, odraslim. V njej ni pravljic in zgodbic, ki bi otrokom pričarale pravljčni svet, predstavljene so povedke, kot so se ohranile, ali pa na novo nastale dandanes, zato so lahko tudi okrnjene, morda se zde suhoparne, in vendar nosijo v sebi svoj, bohinjski pa hkrati davni svet. To je knjiga, ki jo lahko poklonimo komurkoli, še posebej tistim, ki so jim narečja bohinjskih vasi blizu, saj se je avtorica knjige, jezikoslovka Marija Cvetek, zelo potrudila, da jih je kljub zahtevnim glasovnim in izgovornim značilnostim približala bralcu in pripravila sicer poenostavljen, pa vendar zelo veren način zapisa teh govorov, kar je na koncu knjige kratko in jedrnato predstavila in razložila.

Monika Kropelj

TONE CEVC, Lončene posode pastirjev: sklede in latvice iz poznega srednjega in novega veka iz planin v Kamniških Alpah. Ljubljana, Založba ZRC, 2000, 124 strani z ilustracijami, tabelami, kartami in risbami

Tone Cevc, priznani slovenski etnolog, ki se že tretje desetletje intenzivno ukvarja z raziskovanjem bivalne kulture pastirjev na Slovenskem, nam v svoji raziskavi tokrat predstavlja lončene posode pastirjev. Avtor, s sodelovanjem arheologinje Janje Železnikar opredeljuje lončeno gradivo, najdeno v planinah Kamniških Alp (pod tem imenom avtor obravnava širše geografsko območje Kamniško-Savinjskih Alp). Vsebina je razdeljena na več poglavij. V poglavju Planine oziroma podpoglavju Planine v Kamniških Alpah v poznem srednjem in novem veku najprej predstavi dosedanje raziskanost, nato s pomočjo arheoloških in zgodovinskih virov osvetli zemljepisni, zgodovinski in etnološki